

Bijlage C/D-theorie

receptieve vorming

Adres
Raadhuislaan 18
5341 GM Oss

Telefoon
0412 - 62 37 27

Internet
www.muzelinck.nl

MELODISCHE VORMGEVING

Een muziekstuk zit niet willekeurig in elkaar, het verloop en de onderdelen worden allemaal zeer bewust uitgedacht. Net zoals een **schilder** een **doek** indeelt in **vlakken** van bepaalde **grootte en vorm**, verdeelt een **componist** ook zijn compositie in **delen** van bepaalde **grootte en vorm**.

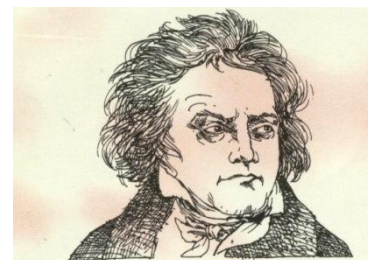
Een muziekstuk van langere duur, dat steeds nieuwe muzikale zinnen heeft, wordt op den duur erg vermoeiend. Het is fijn, om iets te **herkennen**, dus vaak worden delen **herhaald**, wel of niet **gevarieerd**. Juist een nieuw deel komt dan verrassend over en vormt een afwisselend **contrast** met een bekend deel. Zo wordt er gespeeld met vorm in muziek, waarin het **kleinste motief** een rol speelt, maar ook **muzikale zinnen**, **thema's**, **perioden** en de **grotere delen**, zoals **coupletten** en **refreinen**.

Vormleer: de meest belangrijke begrippen

Motief:

Een **kleine muzikale eenheid** die als **bouwsteen** wordt gebruikt in een compositie. Er zijn verschillende soorten motieven; **ritmische en melodische motieven**.

Een zeer bekend (melodisch) motief komt van Beethoven, de eerste vier noten van de 5e symfonie. Het heeft overigens ook een

Ludwig van Beethoven maakte dit motief voor zijn 5e symfonie.

karakteristiek ritme!!

Motiefverwerking:

De **manier waarop** een motief verwerkt wordt in een compositie. Bijvoorbeeld of het **herhaald** wordt, hoe vaak en op welke manier (**letterlijk of gevarieerd**).

Thema/ Periode:

Een **volledige muzikale zin**, die de **basis** vormt van een compositie.

Zinsbouw:

De **indeling** van een muziekstuk in bepaalde, muzikale, zinnen. Er zijn verschillende soorten zinnen:

- **Voorzin:** een zin, die eindigt met een denkbeeldige komma, die nog niet af is voor je gevoel
- **Nazin:** een soort vervolg gelijkend op (horend bij) de voorzin, vaak met een denkbeeldige punt die duidelijk een soort afsluiting laat horen.
- **Volzin:** een voor en na zin achter elkaar.

Waar moet je op letten als je de **zinsbouw** van een muziekstuk wilt **bepalen**:

- 1) een lange noot
- 2) een rust
- 3) de tekst
- 4) ademhalingstekens in zang partijen
- 5) je gevoel

Vormleer: nog enkele begrippen

- **Rondo:** Vormschema, waarbij **één gedeelte** (A) het **belangrijkst** is en regelmatig terugkomt ('rond' gaat). **Andere** gedeeltes zorgen voor de **afwisseling**, het A deel voor de herkenning!
Voorbeeld : A B A B A
 A B A C A
 A B A C A B A
- **Liedvorm:** Begrip dat ook voor instrumentale muziek geldt!
Er zijn drie soorten liedvormen:
 - 1) **Eendelige liedvorm:** de compositie bestaat uit 1 volledige muzikale zin
 - 2) **Tweedelige liedvorm:** de compositie bestaat uit 2 volledige muzikale zinnen
 - 3) **Driedelige liedvorm:** de compositie bestaat uit 3 volledige muzikale zinnen, bijv. A B A , A B C enz.
 - 4) Bij een **samengestelde driedelige liedvorm** heb je het over **drie delen**, die weer per deel in twee of drie deeltjes kunnen worden verdeeld
- **Variatie:** Verandering van een thema, welke betrekking kan hebben op **melodie, ritme** en **harmonie**. Met de herhaling en het contrast is de variatie een van de belangrijke uitgangspunten van de muziek.
Bij een variatie wordt het thema veranderd, soms heel weinig zodat het thema gemakkelijk herkenbaar blijft, soms ook meer.

Dit zijn de 3 belangrijkste variatievormen (dus manieren van variëren):

1. **ritmische variatie** – de themamelodie wordt **ritmisch anders** gespeeld. De toonhoogten blijven onveranderd.
2. **melodische variatie** – in de themamelodie krijgen een aantal noten een andere toonhoogte.
3. **harmonische variatie** - het **akkoordschema** wordt **veranderd**.
Bijvoorbeeld: I – IV – V wordt VI – II – V.

Verder hebben we nog:

4. *versierings* – *variatie* – de themamelodie wordt **omspeeld**.
5. *tonale(majeur\mineur) variatie* – majeur wordt mineur en andersom.
6. *karakter variatie* – de **klank\ sfeer** van de muziek krijgt een ander karakter.
Bijvoorbeeld: ontspannen wordt dreigend, blij wordt kwaad, rustig wordt druk.

Enkele muziekvormen:

Etude: een **studiestuk** waarbij je bepaalde muzikaal technische problemen oefent, bijvoorbeeld toonladders, akkoorden of ritme.

Overture: Openingsstuk (inleiding) van een suite of opera.

Sonate: Een instrumentale **compositie**, bestaand uit (**drie of**)vier delen voor 1 of meerdere instrumenten met begeleiding.

Rondo: Een muziekstuk met een steeds **terugkerend refrein** en coupletten.

Opera: Toneelwerk voor solozang, koor en orkest

Muziekvoorbeelden vormleer

Rondo: Luistervoorbeeld Beethoven Derde deel uit *pianoconcert nr.3* CD nr. 1

Enkele wetenswaardigheden:

0.00 min. *piano* begint met *refrein*

0.08 min. *hobo*, begeleid door piano en *pizzicato* strijkers

0.41 min. voor het eerst *voltallig (symfonie) orkest*

1.05 min. *couplet 1*

2.15 min. *chromatische toonladder*, eerst dalend, dan stijgend.

2.21 min. *het refrein*

Driedelige liedvorm: voorbeeld Kortjakje met 3 volzinnen en elke volzin weer onderverdeeld in een voor en nazin.

A

a Voorzin Volzin b Nazin

9 B

c Voorzin Volzin c Nazin

17 A

a Voorzin Volzin b Nazin

Variatie: Luistervoorbeeld 1 Mozart Thema en Variaties 'A vous dirai-je maman' CD ,nr 2

Diverse variaties op het thema; Kortjakje. *Solo piano*

Luistervoorbeeld 2 Handel Passacaglia in G mineur. CD nr. 3

Geliefde vorm van variëren in de Barok; een steeds terugkerend basthema blijft herkenbaar, in de tegenmelodie wordt er op los gevarieerd. Je hoort een *klavecimbel*, een typisch aangeslagen snaarinstrument uit de *Barok*.

Etude: Muziekvoorbeeld Chopin Etude nr. 1. CD nr. 4

In deze Etude oefen je *arpeggio's*, dat is de tonen van een akkoord na elkaar spelen, 'als een harp'. Typisch romantische (uit *Romantiek*) etude, waar virtuositeit (heel goed technisch kunnen spelen) wordt gecombineerd met mooie melodieën en harmonieën, dus goed voor de concertzaal!!

Opera: Luistervoorbeeld 1 Mozart uit; Don Giovanni. CD nr. 5

Duidelijk *Klassieke periode*; vormgericht, *muzikale zinnen goed hoorbaar*, orkest 'doorzichtig' wat betreft instrumentengroepen.

Luistervoorbeeld 2 Donizetti uit; Lucia di Lammermoor. CD nr.6

Duidelijk Romantische periode (vergelijk met vorig voorbeeld!!) *Zes stemmen* 'door elkaar heen', dramatisch, en pittig *slagwerk; bekken en paukenslagen*.

ORKESTEN EN INSTRUMENTEN

Er zijn diverse samenstellingen van orkesten. De orkesten die je moet kennen zijn:

- **Symfonieorkest**

Indeling:

- *Houten blaasinstrumenten*
Fluiten, hobo's, klarinetten
Fagotten (bij uitzondering ook saxofoons)
- *Koperen blaasinstrumenten*
Trompetten, hoorns
Trombones, bastuba's
- *Strijkinstrumenten*
Violen, altviolen, celli, contrabassen
- *Slagwerk*
- *Bijzondere instrumenten*
Harp, piano

- **Harmonieorkest**

Indeling:

- *Houten blaasinstrumenten*
Fluiten, klarinetten
Hobo's, fagotten en saxofoons
- *Koperen blaasinstrumenten*
Trompetten, cornetten, hoorns
Baritons, trombones, bastuba's
- *Slagwerk*

- **Fanfareorkest**

Indeling:

- *Houten blaasinstrumenten*
Alleen saxofoons
- *Koperen blaasinstrumenten*
Bugels, trompetten, cornetten, hoorns
Baritons, trombones en bastuba's
- *Slagwerk*

- **Brassband**

Indeling:

- *Koperen blaasinstrumenten*
Cornetten, bugels, althoorns, baritons
Euphoniums, trombones en bastuba's
- *Slagwerk*

- **Slagwerkgroep/ orkest**

Je dient de afzonderlijke instrumenten groepen ook te herkennen, tevens de volgende **kamermuziek** bezettingen:

- Strijkkwartet (viool1, viool2, altviool en cello)
- Blaaskwintet 'hout' (fluit, hobo, klarinet, fagot en hoorn)
- Koperkwintet (meestal: 2 trompetten/ cornetten, hoorn, trombone, tuba/sousafon/ bastrombone)

Van alle **instrumentengroepen** wordt van je verwacht, dat je instrumenten hieruit kunt herkennen. De groepen zijn:

- Blaasinstrumenten
- Slaginstrumenten
- Strijkinstrumenten
- Toetsinstrumenten
- Elektrische/ elektronische instrumenten

Voor al deze onderdelen wil ik je verwijzen naar www.digischool.nl afdeling; muziek. Hier kun je onder Instrumenten alles over instrumenten, orkest formaties en dergelijke vinden. De site verwijst je ook weer naar andere sites, waar je de diverse orkesten kunt horen en zien, als ook alle instrumenten.

Muziek voorbeelden Kamermuziek:

CD nr. 7: Strijkkwartet

CD nr. 8: Blaaskwintet

CD nr. 9: Koperkwintet

Het symfonie orkest is goed te beluisteren en bekijken in het stuk "A Young person's Guide to the Orchestra' van Benjamin Britten

Je kunt alle instrumentengroepen goed beluisteren en zien.

Je kunt dit stuk vinden op You Tube:

Part 1: <http://www.youtube.com/watch?v=kR9nDnylhAU&NR=1>

Part 2: <http://www.youtube.com/watch?v=Bi0DQNd6bCc&feature=related>

Maak de volgende opdrachten, terwijl je naar dit stuk kijkt/ luistert. Bij de opdrachten staan de tijden aangegeven, zodat je weet waar in het stuk betreffende fragmenten voorkomen.

The Young Persones Guide To The Orchestra

Benjamin Britten

Opdracht 1)

In bovenstaand muziekvoorbeeld wordt het hele orkest aan de luisteraar voorgesteld.

- bij het spelen van de openingsmelodie (zie boven) zijn alle instrumenten betrokken. Dit heet 'tutti' (Italiaans voor allen)
- Daarna komen de verschillende instrumentengroepen aan de beurt. (*Part 1: 0.24 min.*)

- 1) Snarinstrumenten
- 2) Houtblazers
- 3) Koperblazers
- 4) Slagwerk

Bepaal al luisterend de juiste volgorde van 1,2,3 en 4.

Antwoord:.....

- Als afsluiting wordt weer de beginmelodie door 'tutti' gespeeld

Benjamin Britten

Opdracht 2)

In het volgende stuk wordt dieper op elke instrumentengroep ingegaan.

1) houtblazers	3) snaarinstrumenten	2) koperblazers
1a- 2 hobo's	3a- cello's	2a- 4 hoorns
1b- 2 klarinetten	3b- violen	2b- 3 trombones en tuba
1c- 2 dwarsfluiten en piccolo	3c- contrabassen	2c- 2 trompetten
1d- 2 fagotten	3d- altviolen	
	3e- harp	

- Uit bovenstaande instrumentengroepen spelen om beurten de instrumenten hun solo.
- Elke solo krijgt een aparte begeleiding, zodat je ook daaraan kunt horen dat een nieuw stukje begonnen is.

Schrijf hieronder per instrumentengroep de juiste volgorde van solisten op.

1) Houtblazers (*Part 1: 1.58 min.*):

.....

2) Strijkers (*Part 1: 5.10 min. en verder bij Part 2*)

.....

3) Koperblazers (*Part 2: 1.20 min.*)

Opdracht 3)

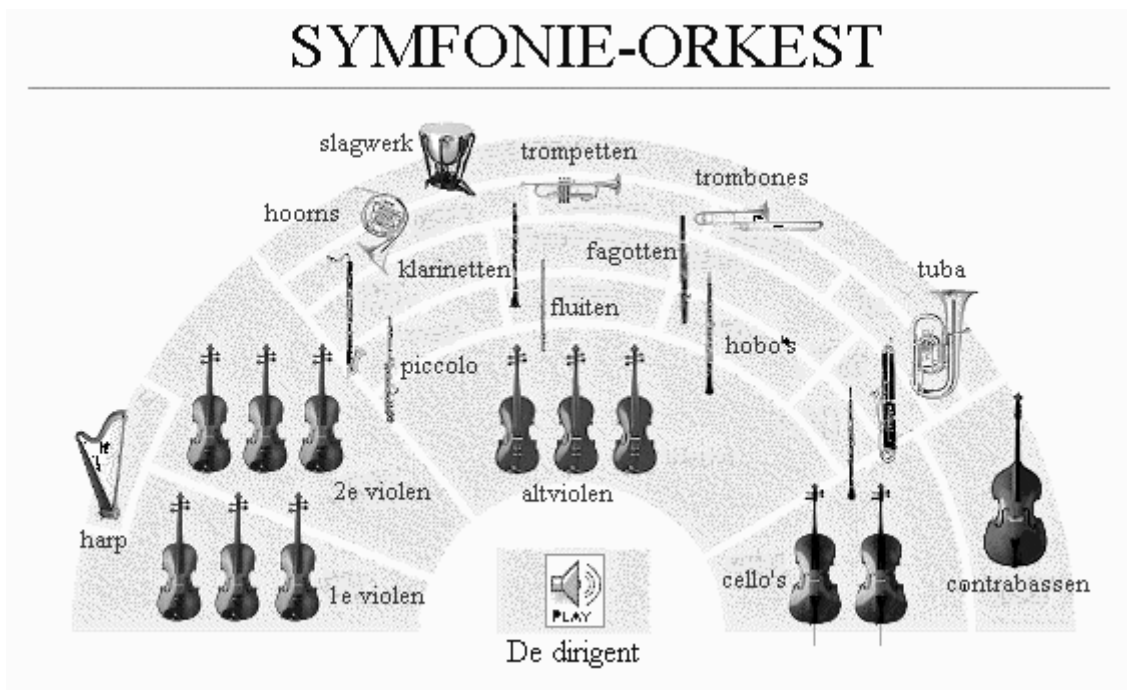
De slagwerkgroep bestaat uit de volgende instrumenten:

- 4a- kleine trom + woodblock
- 4b- xylofoon
- 4c- castagnetten + gong + zweep (!)
- 4d- grote trom + bekkens
- 4e- pauken
- 4f – tamboerijn + triangel

Let op; de pauken spelen behalve solo ook de hele tijd zacht mee
Let op: De pauken zijn de enige 'trommen' met toonhoogte verschil!

In welke volgorde komen bovenstaande solo's voor (*Part 2 3.44 min.*).

Antwoord:.....

SPEELTECHNIEKEN

Van sommige instrumenten moet je bepaalde **speel technieken kennen**. Dit zijn:

- **Glissando:** Glissando betekent "glijdend" en wordt afgekort met "gliss". Het glijden van een bepaalde voorgeschreven noot naar een andere bepaalde voorgeschreven noot. De tussenliggende noten zijn niet te definiëren of in notenschrift vast te leggen. Glissando's komen veel voor in trombone muziek.
- **Pizzicato:** Het 'tokkelen' op de snaren van een strijkinstrument.
- **Gestopt (hoorn):** Hoewel de stoptechniek door de uitvinding van de ventielen eigenlijk overbodig is geworden, wordt tot op de dag van vandaag de rechterhand in de klankbeker gestoken om zodoende de intonatie te corrigeren en een donkerder en warmere klank te produceren.
- **Flutterzunge:** een fluittechniek, waarbij tijdens het blazen een tong-r wordt uitgesproken.
- **Martellato:** *hamerend, gehamerd*; op de piano overeenkomend met een krachtig staccato; een met grote kracht uitgevoerd staccato. Voor strijkers: met de (punt van de) strijkstok op de snaren geslagen.

MUZIKALE COMPENENTEN

De volgende muzikale componenten moet je herkennen:

- **Maatsoorten**
- **Maatwisseling:** Het overgaan van de ene maatsoort in een andere maatsoort, bijv. van $\frac{3}{4}$ naar $\frac{2}{4}$
- **Ritmische structuren**, zoals een **syncope:** Verschuiven van een maataccent doordat een zwaar maatdeel over gebonden is met een voorafgaand licht maatdeel.
- **Toonladder structuren**, bijv. de **chromatische toonladder**
- **Versieringen**
- **Basso Continuo** (zie muziekgeschiedenis)
- **Parallel Organum** (zie muziekgeschiedenis)

Muziekvoorbeelden speeltechnieken en muzikale componenten:

CD nr. 10: Pizzicato in Celli en Contrabassen

CD nr. 11: Maatwisseling

CD nr. 12: Syncopisch ritme

MUZIEK GESCHIEDENIS

Je kunt de geschiedenis zien als een constante actie/ reactie golfbeweging, waarbij steeds een 'gevoels' periode afwisselt met een verstandelijke periode. De muziek is een afspiegeling van de sociaal/ maatschappelijke en culturele omstandigheden van elke tijd. In de muziek klinkt de 'tijdgeest' dus door.

Elke periode heb ik als volgt ingedeeld:

- Tijdgeest
- Componisten
- Instrumenten
- Structuren/ technieken
- Stijlkenmerken (waar je de muziek aan herkent)

De periodes zijn:

- Middeleeuwen 500 – 1500
- Renaissance 1400 - 1600
- Barok 1600 - 1750
- Klassiek 1775 - 1815
- Romantiek 1815 - 1920
- 20^e Eeuw 1900 - heden

MIDDELEEUWEN 500 -1500

Tijdgeest	God, de kerk staat centraal. Het <u>woord</u> van God moet verspreid worden. Kunst staat in dienst van die boodschap. Lot in handen van God
Componisten	Anoniem
Instrumenten	Vocale muziek, het woord van God moest verkondigd worden.
Structuren/ Technieken	Eenstemmig, Gregoriaans Eerst meestemmigheid; twee stemmen. Tweede stem ligt onder, volgt hoofdmelodie (Gregoriaans) in parallele kwarten en kwinten; Parallel Organum Late middeleeuwen; 3 stemmigheid, (polyfonie)- lineair
Stijlkenmerken	Gregoriaans, eenstemmig Vocaal Eenvoudig meestemmig; parallel organum Kerktoonladders

RENAISSANCE 1400- 1600

Tijdgeest	Individu staat centraal. Samenleving, waarin de mens ontdekt, dat zijn lot mede door zichzelf bepaald wordt. Wetenschap. Wedergeboorte van de klassieke oudheid (was hoge beschaving)
Componisten	Gabrieli, Monteverdi, di Lasso, Palestrina
Instrumenten	Vocaal én instrumentaal; Vedel, luit, blokfluit, trombone
Structuren/ Technieken	Polyfonie, akkoord gedacht; harmonische polyfonie Homofonie: een stem is de belangrijkste, andere stemmen 'begeleiden', ondersteunen eerste stem. Venetiaanse school; dubbel koren/ orkesten, homofoon, massieve klanken. Voorloper van de Barok. Eind periode; ontstaan opera.
Stijlkenmerken	Instrumenten vervangen een stem 'Oude' instrumenten: Vedel, luit, blokfluit, koper Monodie: één stem, begeleid door 'oude' instrumenten Homofonie Kerktoonladders

BAROK 1600- 1750 (Dood Bach)

Tijdgeest	De versiering van de mens. De term ontstaat eerst in de bouwkunst en in eerste instantie als scheldwoord. Overdaad aan versiering, grillig in vorm. De barok wil weer gevoel aanspreken. Beweeglijk, contrastrijk.
Componisten	Couperin, Bach, Vivaldi, Albinoni, Händel
Instrumenten	(Klein) strijkorkest; hobo, dwarsfluit, trompet, pauk Altijd klavecimbel (of orgel) met fagot of cello in de basso continuo
Structuren/ Technieken	Concerto grosso: klein groepje (concertino) wisselt af met grotere groep (tutti)
Stijlkenmerken	Terrassendynamiek Verticale polyfonie, vierstemmigheid, evt. dubbelkoren Versieringen, bewegelijke melodieën, ritmische stuwung Concerto grosso Basso continuo Majeur\ mineur toonladders

KLASSIEKE PERIODE 1775- 1815

Tijdgeest	Verstand. Ik denk, dus ik ben (Descartes). Niet God, maar de denkende mens is het middelpunt van de wereld. Zoeken naar evenwichtigheid in vormgeving, zoals de oude Grieken (klassieken).
Componisten	Haydn, Mozart, Beethoven
Instrumenten	Strijkersgroep is verdubbeld (vgl. met barok), blazers uitgebreid met hoorns en nieuw ontwikkelde klarinet Nieuw: Piano(forte), klarinet. Dirigent
Structuren/ Technieken	Symfonie Sonate, rondo Hoofdvorm Thema, thema met variaties Soloconcert
Stijlkenmerken	Vormgericht, duidelijke fraseringen met komma's en punten Heldere, lichte en " doorzichtige " klank Niet sentimenteel, schoonheid door eenvoud. Melodie kan in alle instrumenten groepen voorkomen Duidelijk contrast tussen strijkers en blazers Ook overgangsdynamiek

ROMANTIEK 1815- 1920

Tijdgeest	Het menselijk gevoel. Geluk en droefheid, dromen en fantasie, leven en dood. Extreme gevoelens. De kunstenaar is een idool, het individu staat voorop.
Componisten	Schubert, Ravel, Bruckner, Wagner, Verdi, Mahler. Chopin, Liszt, Tsjajkovsky, Saint Saens
Instrumenten	Nieuw: Piccolo en tuba Het orkest wordt sterk uitgebreid, grotere groep strijkers, maar ook koperblazers en slagwerk. Orkest kan dus veel harder en kleurrijker. Ook lager en hoger!
Structuren/ Technieken	Kunstlied Dansen: Wals, mars, mazurka, polonaise Operette Programmamuziek; Muziekstuk over een niet muzikaal gegeven (verhalend, symfonisch gedicht) Soloconcert (vaak ook technisch virtuoos= knap)
Stijlkenmerken	Vagere vorm, vaak eindelijk muziekstuk. "Zware" klank vergeleken met klassiek (koper en slagwerk) Veel pianomuziek en (Kunst)liederen (kamermuziek) Uitersten in dynamiek/ hoogte/ variatie in klankkleur

20^e EEUW

Tijdgeest	Zelfbewustzijn van het individu ontwikkelt zich sterk. Politiek: democratie komt op, politieke partijen. Techniek en wetenschap: snelle en opzienbarende ontwikkelingen. Media; andere niet westerse culturen.
Componisten	Debussy, Milhaud, Stravinsky, Satie, Poulenc, Honegger Schönberg, Berg
Instrumenten	Saxofoon, elektronische instrumenten (w.o. vibrafoon), exotisch slagwerk.
Structuren/ Technieken	Hele toonstoonladder/ polytonaliteit, impressionisme (Debussy, Milhaud) a -Tonaliteit , expressionisme (Schönberg, Berg)
Stijlkenmerken	<u>Impressionisme</u>: moment opname, sfeer, lichtheid, vergankelijkheid, indruk van iets (impressie) <u>Expressionisme</u>: Persoonlijke uitdrukking van gevoelens (expressie), loslaten van algemene herkenbaarheid: a-tonaal Loslaten tonaliteit: modaliteit, bi-tonaliteit, a-tonaliteit Nieuwe toonladders : hele toons toonladder, 12 toons toonladder Elektronica Complexe ritmes Nieuwe samenklanken, clusters Vorm totaal ondergeschikt aan klankkleur en ritmische beweging

Muziekvoorbeelden uit de muziekgeschiedenis:

CD nr. 13: Middeleeuwen; Parallel Organum

CD nr. 14: Renaissance: Polyfonie 4 stemmig

CD nr. 15: Renaissance: Homofonie, Venetiaanse school. Gabrieli

CD nr. 16: Barok: Basso Continuo. Vivaldi

CD nr. 17: Barok: Concerto Grosso. Bach

CD nr. 3: Barok: Variatie Handel

CD nr. 1: Klassiek: Rondo Haydn

CD nr. 2: Klassiek: Variaties Mozart

CD nr. 5: Klassiek: Opera Mozart

CD nr. 18: Romantiek: Programmamuziek Liszt

CD nr. 6: Romantiek: Opera Donizetti

CD nr. 19: 20^e eeuw Impressionisme Debussy

CD nr. 20: 20^e eeuw Expressionisme Webern

MEERSTEMMIGHEID

Polyfonie

Onder polyfonie verstaat men meerstemmigheid, waarbij meerdere melodieën tegelijkertijd klinken. Het basisprincipe daarbij is dat alle stemmen gelijkwaardig zijn, of althans een volwaardige rol hebben. Voorbeelden van polyfone compositietechnieken zijn de canon en de fuga.

Een polyfoon fragment uit een fuga van J.S. Bach

Homofonie

Onder homofonie verstaat men meerstemmige muziek, waarbij een van de stemmen de melodie voert terwijl de andere een begeleidende, opvullende functie hebben.

Een homofoon fragment uit 'Le Sacre du Printemps' van Igor Stravinsky

A complex orchestral score for a homophonic fragment from 'Le Sacre du Printemps' by Igor Stravinsky. The score is arranged in a multi-staff format, with various instruments listed on the left: Fl. picc., Flute 1 & 2, Ob., C. Ing., Cl. picc. in MiB, Cl. in Sib., Fag., Cor. in Fa, Trpa., Timp., VI I, VII, Vla., and Vc. Each instrument has its own staff, and the music is characterized by dense, rhythmic patterns and complex harmonies.

VORMLEER

Liedvorm (zie ook blz. 3)

Speel de onderstaande muziekstukken en bepaal of deze zijn:
Liedvorm ééndelig, tweedelig of driedelig.

1.

2.

Oplossing: zie volgende blz.

1.

Tweemaal een voor- en nazin, een tweedelige liedvorm.

2.

Driemaal een voor- en nazin, een driedelige liedvorm.

Aanvulling Theorie D

Samengestelde driedelige liedvorm

Grote delen worden aangegeven met hoofdletters. Elk deel van een grote structuur heeft een apart karakter. Het kan van tempo verschillen en de toonsoort kan anders zijn dan bij de andere delen.

Wanneer je een mars bekijkt, spreken we van een samengestelde, driedelige liedvorm, wanneer er na het trio weer Da Capo wordt gespeeld. De structuur in de mars wordt aangegeven met: **A-B-A**

<http://www.youtube.com/watch?v=vWXRDSUVJfo>

De mars begint met een inleiding, dan volgt A, bestaande uit twee melodische gegevens, bij het trio B en bij Da Capo weer A

Elk groot deel kun je ook weer in kleinere delen verdelen, twee of driedelig. Die deeltjes geef je een kleine letter.

Binnen deze mars zie je veranderingen in karakter, maatsort en toonsoort!

SOLO CORNET Bb

EXHIBITION QUICK MARCH.

"THE B.B. AND C.F."

J. ORD. HUME

"Published by R. Smith & Co. "Champion Journal" P.O. Box 210, Watford, Herts, WD2 4YG

INLEIDING

16 *ff* *p* **A**

27 *ff*

37 *p* *ff* *p dolce*

51 *dim.*

68 **Trio** *p legg.* *molto stacc.* *ff* *p*

76 *ff* *ff* *p* *ff*

87 *ff* *p* *ff*

97 *ff* *ff*

D.C. al

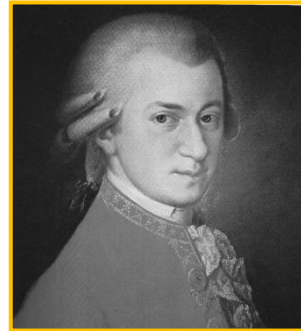
[herhaling van A
[met inleiding]]

De Sonate of Hoofdvorm

Sonate betekent: "Klankstuk". Het is meestal een drie- of vierdelige compositie voor één of meerdere instrumenten. Vanaf het eerste deel van de 18e eeuw werd het eerste deel volgens een vast schema gecomponeerd. Dit vaste schema werd zo belangrijk, dat het ook wel hoofdvorm of sonatevorm werd genoemd.

De oudste sonates bestonden uit één deel, echter vanaf de tweede helft van de 18e eeuw bestond de sonate gewoonlijk uit 4 delen (eerste deel snel, tweede deel langzaam, derde deel menuet en het vierde deel in een rondovorm). De sonatevorm is terug te vinden in symfonieën, concerten, strijkkwartetten, blaaskwintetten enz. De hoofdvorm heeft met name betrekking op het eerste deel. In het kort is de opbouw:

1. De Expositie
2. De Doorwerking
3. De Reprise

Inleiding	- Kan ook <i>niet</i> voorkomen
Expositie	‘tentoonstelling’ van de thema’s of themagroepen. - het eerste thema heeft vaak een duidelijk <u>herkenbaar ritme</u>, krachtig karakter. - het wordt ook wel hoofdthema genoemd en het staat in de hoofdtoonsoort. -Overgang- - het tweede thema heeft vaak een <u>zangerig karakter</u> (mooie vloeiende <u>melodie</u>) - het tweede thema staat in de dominant (5^e trap) of parallel toonsoort. -Afsluiting-
Herhaling Expositie	- De Expositie wordt in zijn geheel herhaald.
Doorwerking	- Verwerking van thema’s uit de expositie: in de doorwerking is de componist vrij om te doen en laten wat hij wil. Hij maakt hier ook evt. uitstapjes naar andere toonsoorten (modulaties).
Reprise	- Herhaling van de expositie In de reprise komen alle gebruikte thema’s geheel of gedeeltelijk terug. Alles blijft nu wel in de hoofdtoonsoort.
Coda	- Afsluitend gedeelte, kan ook <i>niet</i> voorkomen

Voorbeeld van een hoofdvorm, in de notendop.

Eerste deel uit sonatine

Muzio Clementi (1752-1832)

The image displays a musical score for the first part of a sonata by Muzio Clementi. The score is written for piano and consists of seven systems of music, each with a treble and bass clef staff. The measures are numbered 1, 6, 11, 16, 22, 28, and 34. The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Dynamic markings such as *f* (forte), *p* (piano), and *ff* (fortissimo) are present. Fingerings are indicated by numbers 1-5 above or below notes. The score is a clear example of a sonata form, showing the beginning of the piece with its characteristic key signature and time signature.

De Rondovorm (zie ook blz. 3)

Het refreingezang heeft model gestaan voor het, nu overwegend instrumentale rondo. De vorm is dus als volgt: Refrein, couplet, refrein couplet enz.

Het refrein is steeds hetzelfde, terwijl het couplet steeds verandert.

De coupletten kunnen steeds in andere toonsoorten staan.

Overgangszinnen (om de toonsoorten aan elkaar te smeden) vormen vaak de schakels tussen couplet en refrein. Het karakter is luchtig en speels.

Componisten kozen daarom veelal voor deze vorm als slotdeel van een meerdelig werk (sonate, concert, symfonie)

Wanneer we enkele schema's van een rondo bekijken, zien we, dat het refrein (A) steeds terugkeert tussen de coupletten (B,C,D enz.)

A-B-A A-B-A-C-A A-B-A-C-A-D-A A-B-A-C-A-B-A

Soms wordt het rondo afgesloten met een coda

Voorbeeld: Haydn Pianoconcert in D groot, derde deel

<http://www.youtube.com/watch?v=iVjY4QQzCJw&feature=related>

Saint Saens uit het Carnaval der Dieren: Fossielen

<http://www.youtube.com/watch?v=8GJCNSjSCtQ>

Variatievorm (zie blz.3)

De Fuga

De fuga wordt beschouwd als het belangrijkste polyfone bouwwerk in de muziek. Er zijn veel soorten fuga's. Hier behandelen we de tweestemmige fuga.

Een fuga wordt geschreven voor een vast aantal stemmen. Deze stemmen worden omschreven met namen: sopraan, alt, tenor en bas. De stijl van het schrijven is contrapuntisch, wat wil zeggen dat de thema's volkomen gelijkwaardig aan elkaar zijn (zie ook het hoofdstuk 'Homofone en Polyfone muziek').

De fuga ziet er als volgt uit:

1. De Expositie
2. De Ontwikkeling (of doorwerking)
3. Het slotdeel

Expositie

De eerste stem zet in met een over het algemeen kort thema. Dit noemt men ook wel DUX of LEIDER. Wanneer de eerste stem het thema heeft laten horen, gaat deze door met contrapuntisch tegenspel. Gelijktijdig zet de tweede stem in met het thema. Deze tweede inzet wordt COMES of METGEZEL genoemd. De comes is meestal in de dominant ten opzichte van de dux. Wanneer de fuga meer dan tweestemmig is, herhaalt zich dit proces, tot alle stemmen aan de beurt zijn geweest.

Ontwikkeling (of doorwerking)

Hier kunnen het thema en de begeleidingsmotieven ook in de andere toonsoorten voorkomen. De inzetten zijn vaak van elkaar gescheiden door tussenspelen, die ook wel divertimenti worden genoemd. Veranderingen in de thema's kunnen op allerlei manieren voorkomen. Bijvoorbeeld: in spiegelbeeld (omkering), van achter naar voren (kreeftgang), met dubbele notenwaarden (vergroting), met halve notenwaarden (verkleining), enz.

Slotdeel

Het thema keert terug in de hoofdtoonsoort. De stemmen zetten dan vaak zo snel na elkaar in, dat de ene nog niet is uitgespeeld, als de andere al in de rede valt. Met noemt dit STRETTO. In het slotdeel is ook vaak een lange bastoon te horen, terwijl de andere stemmen gewoon doorgaan. Men noemt zo'n lange bastoon ORGELPUNT.

Er zijn ook fuga's met meerder thema's. Een fuga met twee thema's noemt men dubbelfuga, met drie thema's tripelfuga en met vier thema's quadrupelfuga.

Voorbeeld van een driestemmige fuga, in grafische notatie:

<http://www.youtube.com/watch?v=1GXHjxvSi24> 1.17 min

Johann Sebastian Bach 1685-1750
Das Wohltemperirte Klavier I, Fuga II

The image displays a graphic notation of a three-voice fugue by Johann Sebastian Bach, titled 'Das Wohltemperirte Klavier I, Fuga II'. The notation is presented in four systems, each containing two staves. The first system starts with a 4/4 time signature and a common key signature (C). The notation uses lines and dots to represent notes and rests, with various musical symbols like beams, slurs, and accents. The measures are numbered from 1 to 31. The notation is a stylized representation of the musical score, focusing on the rhythmic and melodic contours of the three voices.

CONCERTVORMEN

Concerto en Concerto Grosso

Het (solo) concerto is een werk voor solo instrument en orkest. Kenmerkend is, dat solist en orkest om beurten op de voorgrond treden, zodat het geheel aandoet als een levendig gesprek tussen twee partijen. In de klassieke vorm geeft het concerto de solist de gelegenheid tot virtuoos spel. Het hoogtepunt is vaak de cadens, als het orkest zwijgt, om de solist de gelegenheid te geven zich artistiek, en vaak ook zeer virtuoos, te uiten.

Vanaf de tijd van Beethoven werden cadensen niet meer 'geïmproviseerd', maar voorgeschreven door de componist zelf.

In tegenstelling tot de symfonie bestaat het concerto gewoonlijk uit drie delen, waarvan het eerste deel veelal in de hoofdvorm, en het laatste in de rondovorm is gecomponeerd. Een dubbelconcert is voor twee solisten. Een tripleconcert kent drie solisten.

Concerten, waarbij een kleine groep solisten wedijvert met het orkest, die vooral in de 18^e eeuw werden gecomponeerd, werden Concerti Grossi genoemd.

De ouverture (zie blz. 3)

De Symfonie

Een **symfonie** is een **meerdelige compositie voor orkest**, rond 1750 ontstaan (in de klassieke periode).

De symfonie bestaat uit:

1. Een **levendig deel in de hoofdvorm** (met soms een langzame inleiding);
2. Een **langzaam deel** (Andante, Adagio), waarin alles draait om een mooie melodie;
3. **Menuet**, een **dans**; in $\frac{3}{4}$ maat.
Later, vanaf Beethoven, wordt het Menuet vervangen door een Scherzo. Scherzo is een sfeerstuk zonder strakke vorm (Romantiek!), bijvoorbeeld het uitbeelden van een boerenbruiloft, of iets griezeligs.
4. **Snel deel**, (Presto, Allegro), **vaak in Rondovorm** (A B A C A D A etc.)

Symfonisch Gedicht.

Romantiek. Een eendelige muziekvorm waarin programmamuziek gecomponeerd werd.

De vormgeving van een symfonisch gedicht is nogal vaag. Er is geen sprake van een strakke indeling (zoveel maten dit, zoveel maten dat; zoals in de Klassieke periode) maar **de vorm hangt geheel af van het verhaal dat wordt verteld.**

CD nr.18: 'Hunnenschlacht' van Liszt. Programmamuziek in symfonisch gedicht.

DANSVORMEN

Wals

Kenmerkend 3/4 maat

Mars

Kenmerkend 2/4 maat

Polka

Volksdans voor paren in snelle 2/4 of 4/4 maat. Afkomstig uit Bohemen (Tsjechië)

Suite

Een opeenvolging van enkele dansen.

De term is voortgekomen uit de hoofse danspraktijk in het Frankrijk van de 17de eeuw en verspreidde zich overal in het Europa benoorden de Alpen. Een reeks afwisselende dansvormen, gespeeld door het (hof)orkest, werd ingeleid door een 'opwarmend' openingsstuk, Overture, dat gevolgd werd door ('...suite par...') een reeks op elkaar aansluitende dansvormen. Tegen het einde van de 17de eeuw verzelfstandigde zich deze 'functionele muziek' voor de danszalen in adellijke paleizen meer en meer tot 'concertmuziek'.

Menuet

Franse dans in driedelige maatsoort uit de Barok. Vaak een onderdeel van een suite.

Sarabande

De sarabande is een oude Mexicaanse dans die veelal voorkomt in barokke suites. De dans heeft een langzaam tempo en is geschreven in een driedelige maatsoort, meestal een 3/2 maat, met een licht beklemtoonde tweede tel.

<http://www.youtube.com/watch?v=JSAd3NpDi6Q>

Samba

De samba is een Braziliaans, zuid Amerikaanse muzieksoort.

<http://www.youtube.com/watch?v=VL1PEAdvlsI>

Rumba

Rumba is een muziek en dans vorm die zijn oorsprong kent in Afrika. Het woord zelf komt uit Spanje en betekent letterlijk 'feest'. Een zanger doet zijn verhaal, enkel begeleid door percussie (enkele trommels en een houten blokje). Omstanders dansen, zingen en klappen mee. Door de slavenhandel is deze manier van muziek maken naar het Amerikaanse continent - in dit geval Cuba- gebracht.

Mazurka

Een mazurka is een dan in $\frac{3}{4}$ maat met een extra nadruk op de tweede tel (in tegenstelling tot een wals). Oorspronkelijk uit Polen.

<http://www.youtube.com/watch?v=e8PJsjO1u5w>

Gavotte

De gavotte is een historische Franse dans in tweedelige maatsoort met opmaat.

Tango

Zuid Amerikaanse muziek/ dans. Oorsprong waarschijnlijk Argentinië. 2/4 maatsoort, syncopische verschuivingen.

Gigue

De gigue is een zeer snelle dans, waarvan het ritme een veelvoud is van drie. De dans is afkomstig is uit Schotland en Ierland.

http://www.youtube.com/watch?v=bl_xx82oTO8

Allegro

The image shows a musical score for a piece in 12/8 time, marked Allegro. The score consists of four systems of two staves each. The first system starts with a treble clef and a key signature of one flat. The music features a mix of eighth and sixteenth notes, with some rests. The second system continues the melody and accompaniment. The third system shows a change in the bass line. The fourth system ends with the notation 'u.s.w. ...' indicating further music.

Allemande

De allemande is een dansvorm die veelal als onderdeel van suites voorkomt. De allemande die afkomstig is uit Duitsland. De allemande is een rustige stapdans die bestaat uit een tweedelige 4/4 maat met veel zestiende noten.

<http://www.youtube.com/watch?v=CQrxSfKfsY>

DE ONTWIKKELING VAN HET HARMONIE- EN FANFARE -ORKEST

De precieze oorsprong van onze amateur-blaasorkesten is moeilijk te traceren, maar de meeste auteurs zijn het erover eens dat bestaande militaire muziekkapellen bij de bevolking de aanzet hebben gegeven tot de oprichting van soortgelijke korpsen, waaruit vervolgens onze hedendaagse harmonie- en fanfare-orkesten zijn ontstaan. Zowel de bezetting als het repertoire werden vaak letterlijk overgenomen. Aan het eind van de 14e eeuw ontstonden in de steden kleine blaasorkesten, die we stadspijpers en stadstrompetters noemen. Naast hun hoofdfunctie, het spelen bij ceremoniële gelegenheden en feesten, waren de muzikanten bijvoorbeeld ook politieman of bakker. Standaard-bezettingen bestonden niet en evenmin kwamen er composities tot stand, die op de werken lijken, die momenteel worden gespeeld. Van de 15e tot de 18e eeuw drongen Turkse legers regelmatig Europa binnen. De legers werden in hun opmars ondersteund door Janitscharen-muziek. Deze orkesten hadden voor die tijd een indrukwekkende bezetting, bestaande uit: dwarsfluit, verschillende hobo-achtige instrumenten, trompetachtige instrumenten, pauken, keteltrommen, grote trom, klein trom, bekkens, triangels en schellebomen. Er waren meer slaginstrumenten en blaasinstrumenten. Het doel was dan ook niet om zo mooi mogelijk te spelen, maar om zoveel mogelijk geluid te produceren. Van deze Turkse orkesten hebben we de pauken, grote en kleine trom, de bekkens en de triangel overgenomen.

In 1628 werden de schalmei in de militaire orkesten vervangen door de hobo. Een schalmei is een conisch gebouwd houten blaasinstrument met een trompetvormige beker, aangeblazen door middel van een dubbel riet. Men neemt aan, dat J. Lull (1632-1687) de hobo in het orkest van de Franse koning heeft geïntroduceerd. Tegelijkertijd met de hobo deden de fagot, hoorn en trombone hun intrede in het militaire orkest. Naast de fagot werd de serpent gebruikt om het lage register te versterken. Grote componisten als Johann Sebastian Bach (1685-1750), Georg Friedrich Händel (1685-1759) schreven werken waarin de blazers een prominente rol spelen. Zo schreef Georg Friedrich Händel: "Music for the Royal Fireworks", hijzelf noemde het: "Musik für Bombastisches Blasorchester", met een grote blazersbezetting (waaronder grote groepen hobo's, fagotten, hoorns en trompetten).

Omstreeks 1690 vervaardigde J.C. Denner de klarinet, als verbeterde uitgave van de voorloper van de klarinet, de chalumeau. De houten blaasinstrumenten waren in die tijd al chromatisch, de koperen blaasinstrumenten nog niet.

In die tijd van Joseph Haydn (1732-1809), Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) en Ludwig van Beethoven (1770-1829) kreeg de voorloper van ons huidige harmonie-orkest al wat meer gestalte. Beethoven schreef zijn beroemde "Zapfenstreichen" en Haydn componeerde "Feldpartien", voor 2 hobo's, 2 klarinetten, 2 fagotten en 2 hoorns. Rond die tijd bestond ook in Nederland al een militair orkest, bestaande uit: 2 hobo's, 2 fagotten, klarinetten, trombones, een serpent en een bashoorn. De fagot, serpent en ophicleïde dienden als bas in het harmonie-orkest met een bezetting van 4 klarinetten, 2 hobo's, fluiten, hoorns, fagotten, trompetten, klephoorns, een ophicleïde, triangel, bekkens en een grote en klein trom.

Rond 1820 werd bijna gelijktijdig, op verschillende continenten, het piston (ventiel) uitgevonden door Clagget, Blumel en Stolzel. Deze uitvinding is van zeer grote betekenis geweest voor de verdere ontwikkeling van de blaasorkesten. Omstreeks 1832 verbeterde Th. Böhm het kleppensysteem op de dwarsfluit. Dit kleppensysteem was zoveel beter dan het bestaande systeem, dat het ook werd toegepast op de klarinet.

De Franse componist Joseph Gossec schreef rond 1794 een groot aantal werken voor blaas-orkest, waaronder de nu nog veel gespeeld "Symfonie Militaire" nr.3. Aan het begin van de 19e eeuw staat het blaasorkest bijzonder in de belangstelling en vooral in Frankrijk worden vele werken (soms in combinatie met koor) geschreven. Ook Felix Mendelssohn Bartholdy componeerde een "Ouverture für Harmonie Musik" voor een bezetting bestaande uit: piccolo, fluit, 2 F klarinetten, 2 C klarinetten, een hobo, een bassethoorn, 2 fagotten, 1 contrafagot, 2 hoorns in C en 2 hoorns in F, een C trompet, een alttrombone, een tenortrombone, een bastrombone, een klein trom, een triangel en bekkens. Met name deze bezetting vertoont veel overeenkomsten met ons huidige harmonie-orkest. Als hoogtepunt van de eerste helft van de 19e eeuw kan de "Grande Symphonie Funèbre et

"Triumphale" (1840) van Hector Berlioz (1803-1869) worden genoemd, een werk voor een groot harmonieorkest (ruim 80 musici) en groot koor. Andere bekende componisten uit deze periode zijn: Louis Jadin (1768-1853), Etienne-Nicolas Mehul (1763-1817), Jean-François Lesueur (1760-1837).

In 1842 zorgde Adolph Sax voor de grootste ommekeer binnen de blaasorkesten door uitvinding van de saxofoons en de saxhoorns. Hij was eigenlijk bezig met verbeteringen voor de basklarinet, maar vond tevens de baritonsaxofoon uit. Van sopranino- tot de contrabas-saxofoon: een hele saxofoonfamilie werd door hem ontworpen.

Omdat de in gebruik zijnde basinstrumenten (serpent, fagot en ophicleïde) niet voldeden (of te weinig volume hadden), experimenteerde hij verder met allerlei nieuwe koperinstrumenten en vond de saxhoorns uit. Hiervan werd ook weer een hele familie gebouwd, van contrabas, via tenorhoorn en althoorn, tot bugel (sopraan). Op alle instrumenten van de saxhoorn-familie paste hij het nieuw uitgevonden ventielsysteem toe.

Al vanaf 1805 waren er in het Franse keizerrijk cavaleriefanfaren bekend met een bezetting van 16 trompetten, 6 hoorns en 3 trombones. In 1824 beschikten Nederlandse cavaleriefanfaren over klephoorns, trompetten, bashoorns (tuba's) en trombones. De harmonie- en fanfare-orkesten konden nu over een zeer uitgebreid scala van instrumenten beschikken, die chromatisch waren, eenvoudiger te bespelen, een warmere klank aan de orkesten gaven en veel eenvoudiger zuiver te bespelen waren.

Regelmatig werden België, Nederland en Frankrijk getroffen door bezuinigingen. Harmonie-orkesten werden omgebouwd tot fanfare-orkesten. Met minder mensen dan in een harmonie-orkest kon een fanfare altijd nog voor een acceptabel optreden zorgen.

Vanaf 1840 worden overal in Frankrijk, België en Nederland amateur harmonie- en fanfare-orkesten opgericht. Later komen ook de zogenaamde fabrieksorkesten (een blaasorkest dat gefinancierd wordt door een bedrijf). Men koos voor blaasorkesten, omdat de robuuste instrumenten meer geschikt waren voor de arbeidershanden dan bijvoorbeeld strijkinstrumenten. De fanfare vormde een onmiskenbaar element in het lokale gemeenschapsleven. Geen feest, kermis, plechtigheid of inhuldiging vond plaats zonder de fanfare. Fanfares in Brabant en Limburg waren vaak verbonden aan de kerk. Ze namen bijvoorbeeld deel aan processies. Met vrolijke of trieste tonen verklankten ze als het ware het plaatselijke maatschappelijke leven.

Het repertoire bestond uit succesvolle populaire deuntjes, operamuziek en symfonisch repertoire. Aangezien er nog geen radio, televisie of grammofoonplaten waren, was met name het blaasorkest één van de middelen om muziek onder de aandacht van een groter publiek te brengen.

Omdat er nog heel weinig componisten waren die origineel repertoire schreven, werd veel gearrangeerd. Zelfs een groot componist als Johannes Brahms deed het verzoek of zijn "Academische Festouverture" niet door een

blaasorkest gespeeld zou kunnen worden. Het was voor componisten vaak de enige manier om aandacht voor hun composities te krijgen.

Doordat fanfares en harmonieën als orkestvorm steeds meer verbreid werd, wonnen zij ook steeds meer aan identiteit. Men zat dan ook te springen om originele composities.

Originele werken werden vooral in Frankrijk geschreven. Enkele voorbeelden:

- Charlew Gounod (1818-1893), Marche pour le Régiment du 12ème Hussards (1878)
- Edouard Batiste (1820-1876), Symphonie Militaire (1845)
- Camille Saint-Saëns (1835-1921), Orient et Occident" opus 25 (1869)

Rond 1900 schreef de Franse componist Gabriel Parès een belangrijk boek over de instrumentatie voor harmonie- en fanfare-orkesten en het blaasorkest kwam hierdoor meer en meer in de belangstelling. Ook bekende componisten (uit de symfonische literatuur) schreven aan het begin van de 20e eeuw werken voor blaasorkest, bijvoorbeeld: Vincent D'Indy, Jules Massenet, Richard Strauss, Gabriel Fauré, Paul Fauchet, Charles Koechlin, Paul Hindemith, Albert Roussel, Arnold Schönberg, Edgar Varese, Arthur Honnerger, Darius Milhaud, Jean Françaix, Oliver Messiaen, etc. Een van de absolute hoogtepunten uit de literatuur is Dionisiaque van Florent Schmitt.

In Engeland werd vooral veel gecomponeerd voor de Brassband, die daar erg populair was (daarover in het volgende hoofdstuk meer), maar ook genoot het harmonie-orkest (military band) grote bekendheid. Nog steeds zijn de werken van Gustav Holst en Percy Grainger (oorspronkelijk uit Australië) toonaangevend.

Vroeger speelden blaasorkesten bijna uitsluitend in de openlucht. Vanaf het begin van de 20e eeuw werden steeds meer wedstrijden georganiseerd en deze vonden ook meestal buiten plaats. Een gehoord stuk weiland diende als concertzaal. De jury en het orkest bevonden zich op een gefimmerd podium, dat de muzikanten enige beschutting bood bij slechtere weersomstandigheden. Een mooi voorbeeld is te zien in de film "Fanfare" van Bert Haanstra over de fanfare van Giethoorn. Deze film is in de videotheek te huur en wordt ook verkocht.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren alle verenigingen verplicht zich te melden bij de Duitse Kulturkammer, maar veel verenigingen weigerden.

Er werd bijna niet meer gemusiceerd en zeker in de hongerwinter van 1944 werden alle activiteiten stopgezet. Na de bevrijding in 1945 werd de draad weer opgepakt. De militaire orkesten kregen naast hun militaire taken ook taken ten behoeve van de burgers, zoals het verzorgen van concerten en taptoes. Voor de burgerverenigingen waren militaire orkesten in vele zake een voorbeeld: uniformen, repertoire en discipline werden overgenomen.

Een van de grote Nederlandse componisten die zeer vernieuwend repertoire schreef, was Gerard Boedijn. Het kostte veel moeite om de composities bij de verenigingen op de lessenaar te krijgen, want Gerard Boedijn deinsde er niet

voor terug om akkoorden te gebruiken die niet zo makkelijk in het gehoor lagen. Een korte anekdote: Op een repetitie van een harmonie-orkest stopte de dirigent de repetitie en zei, "Jongens, niet zo vals, het is toch geen stuk van Boedijn?".

De mars *Gammatique* was het eerste werk dat werk uitgegeven. Boedijn heeft stad en land afgezocht om voor deze mars een uitgever te vinden. Hij werd teleurgesteld, totdat hij de, toen nog, kantoorboekhandelaar Piet Molenaar tegen het lijf liep. Piet Molenaar gaf de mars uit en het werd een groot succes.

Na de Tweede Wereldoorlog breekt een nieuwe succesperiode aan voor de blaasorkesten.

Componisten als Henk van Lijschooten en Meindert Boekel hebben een zeer waardevolle bijdrage geleverd aan het originele repertoire, en schreven veel educatieve werken, speciaal voor amateur-orkesten.

Ook wordt de rol van het slagwerk steeds belangrijker. Voorheen was slechts een ondersteunde rol weggelegd, nu wordt de slagwerksectie uitgebreid tot een volkomen geëmancipeerde instrumentengroep binnen de blaasorkesten. Alle denkbare slaginstrumenten worden tegenwoordig gebruikt.

Ook de instrumentatie onderging grote veranderingen. Zo waren verdubbelingen in de instrumentatie vroeger zeer gebruikelijk, maar tegenwoordig schrijven de componisten zelfstandige partijen voor elk instrument (of elke groep).

Ook het instrumentarium is aanmerkelijk verbeterd, de boringen van de koperen blaasinstrumenten zijn wijder geworden, er zijn mondstukken voor ieder type speler, en rieten worden op maat geleverd.

Binnen de bezettingen van het fanfare- en harmonie-orkest is een aantal instrumenten aan het verdwijnen, omdat ze qua klank minder passen in het klankbeeld van deze tijd. De althoorn worden steeds vaker vervangen door waldhoorns, de tenorhoorns worden steeds meer vervangen door euphoniums, de ventieltrombones zijn al zo goed als verdwenen en soms wordt niet gekozen voor cornetten en trompetten, maar alleen voor trompetten. De es-bugel blijft een moeilijk bespeelbaar instrument. Vaak wordt dit instrument vervangen door de goed klinkende es-cornet.

Ook worden soms extra instrumenten aan de bezetting toegevoegd. Zo wordt de saxofoon-sectie vaak uitgebreid met sopraan- (sopranino) en/of bassaxofoon, en zijn instrumenten als piano, synthesizer en harp steeds vaker in de orkesten te horen.

Met het verder volwassen worden van de blaasorkesten zullen in de toekomst nog veel experimenten plaatsvinden, waarna er zeker nog veranderingen zullen volgen.

Voor wat betreft Nederlandse componisten en repertoire wordt verwezen naar het boek "Repertorium Notities" en een muziekcassette over de geschiedenis en ontwikkeling van de fanfare- en het harmonie-orkest.

Deze producten zijn onder genoemde titel bij het NIB te bestellen.